

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistyksen perinnebiotooppien hoidon rahoitusseminaari

Paikka: Martinkatu 5, Turku

Aika 1.2.2019 klo 10-14

Osallistujat: Eriika Lundström, Maria Yli-Renko, Terhi Ajosenpää, Katja Raatikainen, Hannu Klemola, Leena Lehtomaa, Jens Skog, Katri Salminen, Elisa Nurmio, Leena Aarikka, Eeva Laukka, Kati Pakarinen, Anni Karhunen, Eija Hagelberg, Maija Mussaari, Traci Birge, Airi Kulmala, Antti Toivonen, Janne Heliölä, Katja Sikka

Muistiinpanot: Katja Raatikainen ja Eija Hagelberg

Johdanto

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistyksen puheenjohtaja Eriika Lundström avasi tilaisuuden ja esitti jo alkuun kiitokset Lounais-Suomen toimijoille hyvästä yhteistyöstä perinnemaisemien parissa. Tämän päiväisen tilaisuuden tavoitteena on kehittää tulevaa EU:n rahoituskautta, jonka maatalousrahaston kautta perinnebiotooppien hoidon rahoituskin ohjautuu. Käytiin lyhyt esittäytymiskierros.

Alustukset

Maaseutuohjelman luonnon monimuotoisuutta ja maisemaa edistävien toimenpiteiden arviointi: Moma- ja ETI-sopimukset sekä muut monimuotoisuutta edistävät toimet (Janne Heliölä, Suomen ympäristökeskus)

Janne esitteli SYKEN selvityksen monimuotoisuustoimenpiteistä Manner-Suomessa. Viljelijöille tehtyyn kyselyyn saatiin hyvin vastauksia (2049 kpl lähetettiin, 554 kpl viljelijöistä vastasi). Tuen saajat olivat kyselyn mukaa pääosin tyytyväisiä ympäristösopimuksiinsa. Hyväksi koettiin mm.

- Kustannusten laskentaa ei enää ole
- Kiinteä tukitaso
- Korotettu tuki arvokohteille
- Yläikärajan poistaminen

Risuja viljelijät antoivat näistä:

- Työn määrä iso korvaukseen nähden
- Aitaukset menevät usein omaan piikkiin
- Korvaus ei riitä kunnon raivauksiin tai risujenkorjukseen
- Paperityön suuri määrä ärsyttää, vaikka vähennetty
- Valvonta ja tahattomat virheet pelottavat monia

Sama kysely tehtiin myös ELYjen sopimuskäsittelijöille. Näkemykset olivat saman suuntaiset. Sopimuskäsittelijät kokivat myös, että hakemukset ovat olleet keskimäärin parempia kuin aiemmin. Uudet sopimukset pyritään useimmissa ELYissä käymään tarkastamassa maastossa. Moma-toimenpiteen suosio on kasvanut. Hoidon laadussa on sopimuskäsittelijöiden mukaan verrattain harvoin huomautettavaa (57%), eniten huomautuksia aiheuttavat riittämätön raivaus ja laidunpaine.

Moma-sopimuksia 2017 yhteensä 31 423 ha (pebit 14 521 ha (1454 kpl), arvokkaat pebit 11 477 ha (475 kpl, luonnonlaitumet ja muut 5 426 ha (1121 kpl)). Moma-sopimuksia yhteensä 3 050 kpl.

Sopimustyyppin rahoitus on 15 582 531 € / vuosi. Ohjelman tavoiteala oli 43 000 ha. Tästä on toteutunut 68 %.

Isoilla tiloilla Moma-sopimuksia on keskimääräistä enemmän. Suhteessa peltoalaan eniten Moma on Lapissa, Kainuussa, Etelä-Savossa, Varsinais-Suomessa. On ihan eri asia, että Varsinais-Suomessa on paljon perinnebiotooppeja verrattuna peltoalaan kuin Kainuussa, jossa on paljon metsälaitumia ja peltoa vähän. V-S Suomessa on paljon peltoa ja paljon perinnebiotooppeja.

Ei-tuotannollista investointitukea kaudella 2008-2012 yhteensä 320 sopimusta, tällä kaudella 298 kpl (sis. kosteikot). Määräraha käytettiin jo 2016-2017. Määrärahasta on kosteikkojen perustamiseen mennyt enin osa.

Keskusteltiin siitä, voisiko kyselyn tuloksia tarkastella alueittain. Maija Mussaari laittaa viestiä Jannelle tarkemmin mitä tietoa Varsinais-Suomen alueelta halutaan.

Nostettiin esiin kysymys: Miksi perinnebiotooppien hoitoala ei nouse. Säilynyt samana noin 10 vuotta.

Viljelijän kokemuksia nykyiseltä ohjelmakaudelta 2014-2020 (Antti Toivonen, Salmensuun tila)

Tilalla on ollut luonnonlaitumia alkaen 1990. Luomun siirtymäaika on ollut käynnissä alkaen 2017 (1.5.2019 täysin luomu). Luonnonlaitumet ovat tilan tärkeä tukijalka (luonnonlaitumia merenrannoilla noin 150 ha, jokirannoilla noin 50 ha). Nämä sijaitsevat pääosin kaupunkien & Metsähallituksen mailla.

Viljelijän näkökulmasta plussaa on:

- Tukea nostettu edellisestä
- Ei perustu kustannusarvioon, vaan ympäristön hoitoon
- Kaksiportainen tuki
 - o Mahdollisuus nousta parempaan tukiluokkaan kannustaa tehokkaaseen laidunnukseen

Negatiivisena nähdään:

- Edelleen on pelko sanktioista, jos laidunnus ei tehoa suunnitellusti
- Laidunpaineen säätely on haasteellista
 - Eläinten siirtelyyn kesken kauden on varauduttava, laidunpainetta seurattava tarkasti
 - Vuodet ovat erilaisia (esim. 2018 kuiva vrt 2017 märkä), ennakointi vaikeaa
- Valvonnassa tuijotetaan tiukkaan sopimusalan rajoja
 - Liian tiukka tulkinta esim. puustoisuuden suhteen
 - Vesiraja muuttunut hoidon myötä, mutta nyt uutta alaa ei voi lisätä sopimukseen

Antti nosti myös esiin, että on vaikeaa tietää, miltä alueen pitäisi näyttää. Eri tahoilla on erilaiset näkökulmat: ympäristönäkökulmat, valvojan näkökulmat, karjanomistaja ajattelee kokonaisuutta ja ravinnon riittävyyttä eläimille. Kuitenkin Varsinais-Suomessa kaikkien tahojen ammattitaito on kasvanut.

ELY ja ympäristösopimukset (Leena Aarikka, Varsinais-Suomen ELY)

Sopimukset ovat olleet osa Maaseudun kehittämisohjelmaa, joka on kansallisesti laadittu, mutta muutokset on hyväksyttävä aina EUssa. Tulevaisuudessa rahojen riittävyys ja jako suorien tukien ja maaseudun kehittämisen kesken on suuri kysymys. Ympäristösopimuksilla saavutetaan yhteiskunnallista hyötyä ja vaikuttavuutta, mutta samalla niiden on oltava karjanomistajalle kannattavia. Saaristossa on jo syntynyt paljon yritystoimintaa ympäristösopimusten ympärille. Sopimukset ovat kehittyneet hyvään suuntaan: kohdentuu enemmän merkityksellisille kohteille

(arvokohteet, natura, yms), hoidon tavoitteet ja edellytykset ovat kirkastuneet. VarELYssä on toimiva yhteistyö Y- ja E-puolen välillä, mutta tilanne ei ole ollenkaan sama muualla maassa.

Ohjelmakausi pyörähti käyntiin 2015 isolla rysäyksellä, huonoilla ohjeilla; vanhat sopimukset purettiin, kaikki sopimukset uusittiin. Tämä ei ole sopimusten laadun kannalta hyvä. Ruuhkan vuoksi suunnittelijat ja virkamiehet eivät ehdi riittävästi paneutua yksittäisiin suunnitelmiin ja sopimuksiin. Ruuhkaan on vaikea saada lisäresursseja, sillä työ edellyttää pidempiaikaista kokemusta. Kohteita tulisi pystyä käymään paremmin myös maastossa. Etenkin uusilla kohteilla, mutta myös jatko-kohteilla olisi tarkastettava miten hoito on onnistunut. Tämä vähentäisi tarvetta mm. sopimusten korjaukselle jälkikäteen. Uudella kaudella viljelijällä on aina iso työ omaksua uutta. Samalla hallinnossa on kaikki resurssit kiinni sopimusrumbassa ja lisäksi neuvojat ylityöllistettyjä. Viljelijät eivät saa kunnolla neuvontaa.

Viljelijän ja valvojan näkökulmista haastetta lisää useat eri sopimustyytit samalla alueella (luonnonhaittakorvaus, perustuki), joilla erilaiset tukiehdot. Tämä aiheuttaa usein lohkojen rajaamista monimutkaisiksi lonkeroiksi tai niiden rei'ittämistä mm. pienipiirteisen kallioiden perusteella Tämä on haaste etenkin saaristossa.

Keskusteltiin myös pienten kohteiden tilanteesta. Näiden hoito on vähentynyt. Tällä kaudella monia pieniä kohteita putosi pois hoidosta, kun erillinen pienten kohteiden tuki poistettiin. Pienille kohteille pitäisi saada oma tukimuoto. Ne eivät useinkaan ole sopivia laidunkohteita pienialaisuuden vuoksi.

Tulosperusteisuus vaihtoehtona (Traci Birge, Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys, Helsingin yliopisto)

Tulosperusteisuudessa voidaan erottaa 3 tyyppiä a) puhtaasti tulosperusteinen, jossa ei hoitovaatimuksia, tuki maksetaan ainoastaan mitattujen tulosten perusteella, b) hybridi, jossa on joitakin hoitovaatimuksia ja jotkin toimet kielletty, 3) hybridi, jossa on hoitovaatimukseen ja toimenpiteisiin perustuva pohjataso, mutta tulosperusteinen bonusosuus on mahdollisuus saavuttaa hyvillä tuloksilla. Jotta tulosperusteisuus toimisi, sillä tulisi olla selkeät tavoitteet, tulosindikaattorit ja selkeä mittaustapa ja viljelijät alusta lähtien mukana kehittämässä systeemiä. Tulosperusteisuus ei ole hyvä, jos selkeitä indikaattoreita ei ole löydettävissä, jos tulosten saavuttamiseen menee liian pitkä aika tai jos hallinnolta puuttuu näkemystä tai osaamista. Traci kertoi esimerkit Ranskan kukkivan niityn 5-sopimuksesta, joista maksetaan indikaattorikasvien perusteella. Tämän sopimuksen yhteydessä kehitettiin 'kukkiva niitty' -kilpailu jossa mitataan niittyjen luonto- ja agronomisia arvoja. Traci myös kertoi esimerkin Irlannista, jossa tulosperusteisuus määräytyy lohkopisteytyksen perusteella. Irlannissa indikaattoreita ovat: laidunnustaso, karikkeen määrä, mahdolliset tuhot ruokinta-alueella, mahdolliset tuhot vesistöalueella, paljas maaperä ja eroosion määrä, umpeenkasvaneisuus, haittakasvien määrä, ekologinen yhtenäisyys.

Nämä tarkastetaan vuosittaisella maatalousneuvojan arviointikäynnillä. Irlannin esimerkissä hallintokulut ovat n. 15%.

Nykyinen Suomen 2-tukitason systeemi on jo askel tulosperusteisuuteen. Enemmän painoa tulisi kuitenkin laittaa itse tuloksiin, joka perustuisi säännölliseen arviointiin. Tämä yhdistettynä neuvontaan ja yhteistyöhön voisi parantaa monimuotoisuutta ja saada aikaan tehokkaammin ekosysteemipalveluja. Tämä kasvattaa myös viljelijöiden kulttuurista pääomaa ja osaamista. Tulosperusteisuutta kannattaisi pilotoida tulevilla ohjelmakaudella.

Keskusteltiin siitä, että periaatteessa tulosperusteisuus voisi olla meilläkin kokeilemisen arvoinen ja tuoda lisähöyryä monimuotoisuudelle. Todettiin, että pienellä kilpailuhengellä on saatu ihmisiä innostumaan ja seuraamaan tuloksia lintupuolella, mm. miljoonapönttöä, pihabongaus, tornien taisto. Ehkä voisi toimia tässäkin? Todettiin kuitenkin, että mittarit eivät saa olla sellaisia, että esim. sääolot vaikuttaa tai muiden tekemät toimet vaikuttavat niihin. Indikaattoreita voisi olla esim. kohteen arvoluokka (V/M/P), kasvien monimuotoisuus, rakenne, historia & kulttuuriarvo, jonkinlainen lohkopisteytyks. Jos tulosperusteisuuteen lähdetäisiin, kaikkien osapuolten olisi

opeteltava uusia taitoja ja tapoja toimia. Lisäksi tarvitaan koulutusmateriaalia, neuvontapalveluja ja yhteistyökehittämistä.

Seminaarin esitelmien ja keskustelujen pohjalta esille nostettuja kehittämisen paikkoja

Suunnittelu ja neuvonta

- 1) Suunnittelijan rooli, asiantuntemus ja vastuu korostuvat jatkossa entisestään
 - a. Suunnitelma on tärkeää käydä huolella läpi viljelijän kanssa, jotta viljelijä tietää mihin sitoutuu, mitä toimenpiteitä häneltä edellytetään ja mihin hoidolla tavoitellaan
 - b. Suunnittelijan pitäisi tarkastaa kohteen arvoluokkatiedot, ja ottaa suunnitelmassa kantaa arvoluokkaan, jos tiedot vanhentuneet tai jos kohde inventoimaton
 - c. Miten varmistetaan suunnittelijan vastuu ja suunnitelmien riittävä sisältö, jos suunnittelua tehdään "tulosperusteisesti" eli suunnittelijan palkka on kiinni siitä, kuinka monta sopimusta hän saa tehtyä?
 - d. Suunnittelijalla on myös vastuu sanoa, jos näyttää siltä, että viljelijä ei pysty aluetta järkevästi hoitamaan
 - e. Suunnittelijan tulisi huomioida päällekkäiset tukityypit (lhk, perustuki, viherryttäminen) ja niiden ehdot suunnitelmassa
 - f. ELYn sopimus päätöksen tulee perustua hyväksytyyn suunnitelmaan
- 2) Neuvontakäynti sopimuskauden aikana (esim. 2 vuoden välein) pitäisi olla sopimuksen edellytyksenä
 - a. Viljelijät kaipaavat palautetta ja ohjeita kauden aikana
 - b. Voiko kytkeä Neuvo 2020-järjestelmään?
- 3) Neuvo 2020 kytkeä paremmin monimuotoisuusasioihin
- 4) Alueelliset vertaistukiryhmät karjankasvattajille

Hakuprosessi

- 1) Haku aika olisi hyvä siirtää syksyyn
 - a. Nyt uusi 1.5. haettu sopimus voi tulla valvontaan jo ensimmäisenä kesänä, vaikka päätöstä ei ole vielä tullut
 - b. Suunnitelman ehtisi tehdä kunnolla kesäkaudella
- 2) Kaikkia sopimuksia ei uusittavaksi samana vuonna
 - a. Kaikkien uusinta samaan aikaan on mahdoton työ viranomaisille ja neuvojille. Ruuhka-apua ei saada tarpeeksi
 - b. Sopimusten ja suunnitelmien laatu kärsii yhdelle vuodelle keskittyvästä ruuhkasta
- 3) Päätökset tulee perustaa hyväksytyyn suunnitelmaan
 - a. Tulee voida kirjata päätökseen: "Hoito toteutetaan hyväksytyyn suunnitelman mukaisesti"
 - b. Näin ei päätöksessä tarvitse erikseen luetella kaikkia sopimusalueelta edellytettäviä toimia. Helpottaa ELYn sopimuskäsittelyä.

Sopimuskausi

- 1) Sopimuskausi voisi olla myös pidempi
 - a. Miksi sopimukset pitää uusida 5-v välein, jos hoito hyvällä mallilla?
 - b. Voiko olla esim. 10 v sopimuksia kuten aiemmin? Tai esim. ohjelmakausi 7 vuotta?
 - c. Voisiko olla toistaiseksi jatkuvia sopimuksia?
 - i. Miten vuokrasopimusvelvoite suhtautuisi tähän?

- 2) Ensimmäisenä sopimusvuonna tulisi voida tehdä pelkkiä kunnostuksia, ilman tiukkaa ehtoa laidunnuksen tai niiton aloittamisesta
- 3) Välivuosi tulisi olla mahdollista pitää 5-v sopimuskauden aikana
 - a. Loisongelmat vähenevät, myös monimuotoisuuden kannalta hyvä esim. aroilla ketokohteilla
- 4) Sopimusalueiden rajojen muutokset sopimuskauden aikana
 - a. Sopimusalaa pitäisi voida tarkastella sopimuskauden aikana, ja tarvittaessa muuttaa. Sopimusalaa pitäisi voida lisätä jos hoito on edennyt tai poistaa jos hoito epäonnistuu tai estyy.

Sopimuskäsittely ja -valvonta

- 1) Kaikille ELYille ja maakunnille on turvattava riittävät resurssit ja asiantuntemus kunnolliseen sopimuskäsittelyyn ja -valvontaan
 - a. Maastokäynti sopimuskohteilla välttämätön
- 2) Enemmän joustoa tapauskohtaisesti sopimuskäsittelyyn
- 3) Erikoistuneet valvojat sopimusvalvontaan
 - a. Sopimuskohteet vaativat aina erityisasiantuntemusta
 - b. Monimuotoisuusosaaminen parantaminen. Brysselissä asti nostettu huoli valvojien ammattitaidosta monimuotoisuusasioissa
- 4) Eri tahojen yhteistyön parantaminen
 - a. Välttää turhilta sanktioilta
 - b. Koulutus kaikille tahoille ennen ohjelmakauden alkua

Tukikelpoiset alueet, sopimusala

- 1) Ei pikkutarkkaa rajailua pois tukialueesta
 - a. Saaristossa tärkeät pienipiirteiset, monimuotoisuudelle tärkeät kallioalueet pitäisi hyväksyä mukaan
 - i. Saaristokohteille oma tukityyppi?
 - b. Pienet talousmetsäkuviot sallittakoon, jos ovat osa laajaa kokonaisuutta
 - c. Rantaniityillä sopimusalan arviointi todellisen hoitoalan perusteella. Pelkkä keskiveden korkeus ei riitä arvioon.
 - d. Aluetta katsottava hoitokokonaisuutena ja rajaus päätetään sen mukaan
- 2) Sopimusalan tarkennus sopimuskauden aikana
 - a. Pinta-alan ja uusien lohkojen lisääminen
- 3) Pienten metsäsaarekkeiden laidunnus yhdessä viereisten laitumien pitäisi sallia myös perinnebiotoopeilla

Luonnonhaittakorvaus (LHK) ja perustuki & päällekkäiset sopimustyytit

- 1) LHK- ja perustuki pitäisi saada myös puustoisille alueille
 - a. 50 puuta/ ha ei ole toimiva rajaus. Voi johtaa jopa monimuotoisuuden menetykseen, kun puita lähdetään kaatamaan väärästä paikasta. Aiemmin hyväksyttiin puuryhmät, nyt ei.
- 2) Helpointa olisi yksi tukimuoto / lohko, joka olisi yhdistelmä kaikista erillisistä sopimustyyteistä
 - a. Yhdistäisi erillisten tukien tukisummat ja ehdot yhteen pakettiin. Näin ei tule ristiriitaisia tulkintoja samalle alueelle
- 3) Suunnittelijan tulisi huomioida päällekkäiset tukityypit ja niiden ehdot suunnitelmassa
- 4) Myös uudelle kunnostusalalle tulisi saada Lhk ja perustuki
 - a. Nyt nämä sidottu tiettyyn vuoteen

Tukitasot

- 1) Kaksitasoinen systeemi Moma-sopimuksissa on hyvä -> tulee säilyttää
- 2) Tukisumma ei ole aina suhteessa työmäärään
 - a. Pienillä kohteilla tuki ei yleensä kata kuluja. Pienille kohteille on tarpeen saada edellistä kautta vastaava pienten kohteiden erillistuki
 - b. Onko tarvetta pinta-alakatolle isoilla kohteilla? (tästä ei ehditty puhua seminaarissa, mutta tämä on yhdistyksessä keskusteluttanut aiemmin)
- 3) Moma-sopimukseen on varattava resurssit todellisten tavoitteiden mukaisesti koko ohjelmakaudelle. Haku pidetään auki, kunnes tavoiteala on saavutettu

Ei-tuotannollinen investointituki

- 1) ETIn parempi resurssointi erittäin tärkeää
 - a. Tällä kaudella liian alhainen tavoitemäärä ja resurssointi perinnebiotooppien kunnostustarpeeseen nähden
 - b. Kiinnostus ETlin on herännyt tällä kaudella, kun mahdollisuudet tiedostettu paremmin kuin edellisellä kaudella. Tiukka priorisointi on kuitenkin rajannut liikaa potentiaalisia kohteita pois tuesta, vaikka kunnostustarve on suuri
 - c. ETI mahdollistaa kunnolliset kunnostukset alussa, jolloin jatko ympäristösopimuksella on helpompaa ja valvonnassa tulee vähemmän huomioitavaa myöhemmin.
- 2) ETI haettavaksi myös sopimuskauden aikana ympäristösopimuksesta erilliseen toimenpiteeseen / haettavaksi sopimuskausien välissä
- 3) Tulisi olla haettavissa ETIä myös pelkälle ruovikon poistolle
 - a. Tällä kaudella ei ole saanut ETIä pelkkään ruovikon poistoon
- 4) ETIn kunnostusala pitäisi voida ulottaa vesiruovikkoon saakka
 - a. Tämä on erittäin tärkeää rantalinnuston kannalta. Linnustovaikutukset alkavat heti kunnostuksen jälkeen.
 - b. Myös ruovikon äestys vesirajassa tärkeää linnuston kannalta
 - c. Tuoko maatalousmaan uudelleen määrittely mahdollisuuksia vaikuttaa ruovikkorantojen mukaan saantiin?

Tarvitaan lisäksi muu rahoitusinstrumentti

- 1) Ympäristöhallinnon kautta ohjautuva tuki maatalouden tukijärjestelmän ulkopuolisille kohteille
 - a. Etenkin pienialaisille kohteille erittäin tarpeen